

УДК 338.512

Артем Дмитренко (Україна)

JEL classification: D24, L25, M21

Артем ДМИТРЕНКО

кандидат економічних наук, доцент,
викладач,

кафедра бізнес-економіки та
підприємництва,

ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»,
Україна

E-mail: artem.dmytrenko@kneu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2126-661X>

RESEARCHER ID:

<https://publons.com/researcher/K-6609-2018/>

© Артем Дмитренко, 2020

Отримано: 12.11.2020 р.

Прорецензовано: 18.11.2020 р.

Рекомендовано до друку: 16.12.2020 р.

Опубліковано: 16.12.2020 р.

Ця стаття розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0, яка дозволяє необмежене повторне використання, розповсюдження та відтворення на будь-якому носії, за умови правильного цитування оригінальної роботи.

ДІАГНОСТИКА ВИТРАТНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА

АНОТАЦІЯ

Вступ. Витрати виступають необхідним атрибутом і безумовним драйвером діяльності будь-якого суб'єкта господарювання, адже без видатків неможливим є отримання та належне оформлення і розпорядження доходами підприємства. Витрати супроводжують функціонування компанії упродовж усього терміну її існування, тому їх правильна ідентифікація, облік, групування, розподіл, аналіз та наступне прогнозування й планування є необхідною передумовою забезпечення ефективної діяльності.

Мета. Метою статті є ґрунтовне дослідження методичних підходів до комплексного діагностування витратності функціонування підприємства, а також пропозиція власного бачення розв'язання ідентифікованих у даній площині проблем.

Метод (методологія). У статті застосовано ряд загальнонаукових методів дослідження, зокрема абстрактно-теоретичний, діалектичний методи, індукції та дедукції, аналізу й синтезу, що були вжиті для ідентифікації та узагальнення теоретико-методичних основ діагностування витратності діяльності суб'єктів господарювання та розробки комплексу ключових її індикаторів.

Результати. У статті досліджено завдання, особливості та аспекти діагностики витратності функціонування виробничо-комерційних підприємств. Проаналізовано існуючі у вітчизняних та зарубіжних джерелах методичні підходи до аналізу ефективності управління витратами. Діагностику витратності функціонування запропоновано здійснювати за п'ятьма аспектами: обсяги та структура витрат, питомі витрати, критичний обсяг виробництва, споживання ресурсів та вартість капіталу підприємства. Сформовано комплексний набір індикаторів витратності діяльності та подано рекомендації щодо їх обрахунку. Означені пропозиції можуть бути використані для комплексного аналізу витратності промислових, торгівельних, сільськогосподарських, підприємств секцій «Інформація та телекомунікації», «Професійна, наукова та технічна діяльність» тощо.

Дмитренко А. Діагностика витратності функціонування підприємства. *Економічний аналіз*. 2020. Том 30. № 3. С. 175-181.

DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2020.03.175>

Ключові слова: витрати; витратність; собівартість; втрати; доходи; споживання ресурсів; вартість капіталу.

Artem Dmytrenko (Ukraine)

UDC 338.512

JEL classification: D24, L25, M21

Artem DMYTRENKO

*PhD in Economics, Associate Professor,
Department of business economics and
entrepreneurship,
Kyiv National Economic University named after
Vadym Hetman, Ukraine*

E-mail: artem.dmytrenko@kneu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2126-661X>

RESEARCHER ID:

<https://publons.com/researcher/K-6609-2018/>

© Artem Dmytrenko, 2020

Received: 12.11.2020

Revised: 18.11.2020

Accepted: 16.12.2020

Online publication date: 16.12.2020

This is an Open Access article, distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 license, which permits unrestricted re-use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

EVALUATION OF FUNCTIONING COSTS OF AN ENTERPRISE

ABSTRACT

Introduction. Costs are a necessary attribute and an unconditional driver of any business entity. Not having made an expense it is impossible for a company to obtain and dispose its revenues. Costs accompany operations of an enterprise throughout its existence, so their proper identification, accounting, grouping, distribution, analysis and subsequent forecasting and planning are necessary processes for effective business activity.

Purpose. The goal of the article is a thorough study of available methodological approaches to comprehensive analysis of company's functioning costs, and forthcoming elaboration of proposals for solving the identified problems. **Method (methodology).** The author uses a number of general scientific research methods, including abstract-theoretical, dialectical methods, induction and deduction, analysis and synthesis, that were exploited to identify and generalize the theoretical and methodological bases for cost analysis and developing a set of key indicators.

Results. The article discloses the tasks, features and aspects of business functioning cost diagnostics of industrial and trading enterprises. The existing methodological approaches to the analysis of cost management efficiency in domestic and foreign sources were analyzed. The author proposes to decompose such a research into five aspects: volume and structure of expenses, unit costs, critical output, resource consumption and cost of capital. A comprehensive set of performance indicators was formed and recommendations for their calculation were suggested. These proposals can be used for a profound cost analysis of industrial, commercial, agricultural business entities, enterprises representing such sectors as «Information and Telecommunications», «Professional, scientific and technical activities» and others.

Dmytrenko, A. (2020). Evaluation of functioning costs of an enterprise. *Economic analysis*, 30 (3), 175-181.

DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2020.03.175>

Keywords: costs; expenses; losses; income; resource consumption; cost of capital.

Вступ

Витрати, як фундаментальна господарська категорія, завжди знаходяться у центрі уваги дослідників протягом усього відслідкованого періоду розвитку економічної думки. Витрати підприємства є ключовим об'єктом управління у багатьох науках та сферах діяльності, зокрема у менеджменті, маркетингу, фінансах, бухгалтерському обліку, податковій справі, юриспруденції тощо як на мікро-, так і на мезо- й макрорівнях.

Не менш актуальним серед наведених галузей є питання аналізу витратності діяльності як ключового аспекту бізнес-діагностики підприємства. Проблемам економічного аналізу витратності діяльності присвячені праці багатьох видатних українських вчених, серед яких доцільно назвати Н. С. Артамонової, М. Г. Грещака, Н. М. Євдокимової, П. В. Іванюти, О. В. Мачулки, В. О. Мец, Є. В. Мниха, А. М. Турила, Ю. С. Цал-Цалка, Г. О. Швиданенко та багатьох інших. Віддаючи належне досягненням вказаних науковців, слід наголосити, що рух України до світових, трансатлантичних та європейських соціально-політичних структур, глобалізація бізнесу зумовлюють перманентний прогрес способів, методів та засобів господарської діяльності, постійну трансформацію вітчизняного законодавства, зокрема у сфері бухгалтерського обліку. Означені процеси вимагають коригування та подальшого розвитку методичних підходів та інструментів економічного аналізу витратності діяльності підприємства.

Мета та завдання статті

Метою даної статті виступає критичне оцінювання наявного у науковій літературі та практиці господарювання методичного доробку пов'язаного з комплексним аналізом витратності діяльності виробничо-комерційних суб'єктів господарювання та формування узагальнень і рекомендацій у вказаній області. Відтак завданнями дослідження є ідентифікація ключових аспектів діагностики, а також напрацювання сукупності й уточнення технології обчислення індикаторів витратності функціонування, які можуть бути взяті за основу при налагодженні системи діагностики підприємства та розробці управлінських рішень.

Виклад основного матеріалу дослідження

Серед останніх досліджень вітчизняних вчених, праці яких присвячені аналізу витратності функціонування підприємства, слід виділити наробок таких науковців як Оченаш В. А. [2], Загородній А. Г., Ясінська А. І. [3], Колесник В. М., Савченко Т. В. [4], та Піскунова Н. В., Федорець М. Г., Піскунова К. С. [5]. У вказаних роботах дослідники представили власне бачення сукупності показників ефективності управління витратами з позицій системного підходу як для промислових підприємств, так і сільськогосподарських виробників. У таблиці 1 подано особливості запропонованих методичних підходів.

Таблиця 1. Особливості оцінювання витратності діяльності підприємств окремими вітчизняними науковцями

Автор	Особливості методики оцінювання витратності діяльності
1	2
Оченаш В. А. [2]	Відслідковувані показники поділені на дві групи: узагальнюючі та часткові. До узагальнюючих віднесено коефіцієнт загального рівня витрат на виробництво, коефіцієнт, що характеризує матеріалоемність, коефіцієнт, що характеризує трудоемність, коефіцієнт, що характеризує рівень амортизації та коефіцієнт доходності. Як часткові індикатори застосовуються матеріалоемність та врожайність.
Загородній А. Г., Ясінська А. І. [3, с. 334-336]	Ефективність управління витратами запропоновано оцінювати у чотирьох аспектах: – рівень досягнення цілей, на які спрямовувались витрати; – співвідношення результату та витрат на його досягнення; – тенденції зміни непродуктивних витрат; – комплексний показник ефективності управління витратами підприємства.
Колесник В. М., Савченко Т. В. [4, с. 68-69]	На початковому етапі передбачається визначення групових показників оцінки ефективності менеджменту витрат у таких аспектах, як управління матеріальними витратами, управління виробничими основними фондами та управління трудовими ресурсами. Кожен аспект оцінювання має свою сукупність досліджуваних індикаторів. На заключному етапі пропонується обчислювати інтегральний показник ефективності управління витратами з урахуванням значення вагових коефіцієнтів групових індикаторів.

Продовження таблиці 1

1	2
<p>Піскунова Н. В., Федорець М. Г., Піскунова К. С. [5, с. 362-363]</p>	<p>Розрахунок 15 показників окремі з яких мають субіндикатори-фактори, зокрема: загальні операційні витрати на 1 грн. операційних доходів; загальні витрати від звичайної діяльності на 1 грн. загальних доходів від звичайної діяльності; витрати на 1 грн. доходів від іншої операційної діяльності; витрати на 1 грн. доходів від інвестиційної діяльності (участі в капіталі); фінансові витрати на 1 грн. фінансових доходів; витрати на 1 грн. доходів від іншої звичайної діяльності; інші витрати на 1 грн. інших доходів; собівартість реалізованої продукції на 1 грн. чистого доходу; частка постійних витрат у валовому прибутку; рентабельність основної діяльності; рентабельність операційної діяльності; рентабельність звичайної діяльності; податкове навантаження; питомі витрати на податок на прибуток; чиста рентабельність; рівень витрат звичайної діяльності на 1 працівника.</p>

Наведені у таблиці авторські методичні підходи характеризуються цілим рядом позитивних моментів, до яких можна віднести необхідність оцінювання рівня витратності ключових виробничих ресурсів (персонал, основні засоби та оборотні активи) й застосування показників питомих витрат як ключових індикаторів ефективності управління. Водночас вважаємо за доцільне обрати саме параметр «витратність» як іманентну характеристику ефективності управління витратами. Ще одним, на наш погляд, важливим завданням є забезпечення логіки у зіставленні

фінансових параметрів, їх відповідності видам діяльності та узгодження між собою з урахуванням національних та міжнародних стандартів бухгалтерського обліку. Також слід відмітити відсутність в означених методиках таких необхідних аспектів дослідження та об'єктів управлінського впливу, як критичний обсяг виробництва й середньозважена вартість капіталу підприємства.

Зважаючи на викладене вище, діагностика витратності функціонування, на нашу думку, має відбуватися за наступними аспектами:

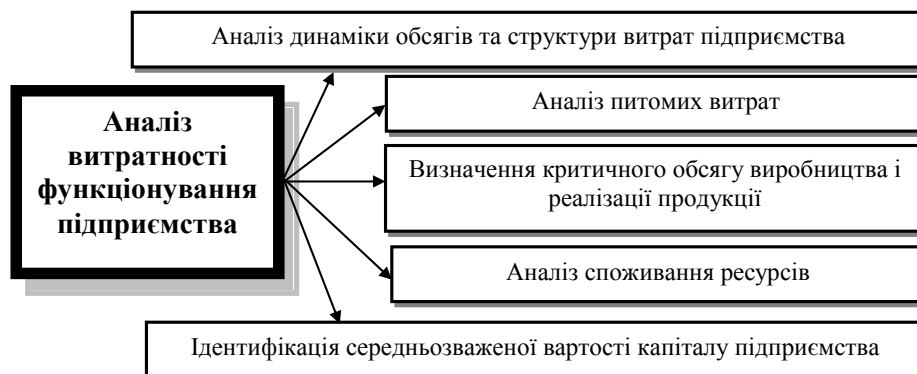

Рис. 1. Аспекти діагностики витратності функціонування підприємства

Починатися дослідження витратності функціонування підприємства, природньо, повинно з аналізу динаміки обсягів та структури витрат компанії як на загальнокорпоративному рівні, так і на рівні окремих підрозділів, центрів відповідальності, напрямків діяльності та продуктів. При цьому важливу роль має відігравати налагодження ефективної системи внутрішнього управлінського обліку, яка має сформувати інформаційну базу для ідентифікації та структуризації витрат у розрізі:

- умовно-постійних/умовно-змінних;
- продуктивних/непродуктивних тощо.

Найбільш інформативними індикаторами

ефективності cost-management є показники питомих витрат, що відображають зв'язок між понесеними витратами та доходами, які отримані з їх допомогою. При цьому принципово важливою є сегрегація ефектів профільної (core activity) та непрофільної (non-core activity) видів діяльності. Логіка співвіднесення доходів та витрат відображена на рисунку 2.

Зважаючи на структуру звітів про фінансові результати (income statements), складених за національними та міжнародними стандартами фінансової звітності, а також логіку формування фінансових ефектів доцільно запропонувати розрахунок двох індикаторів:

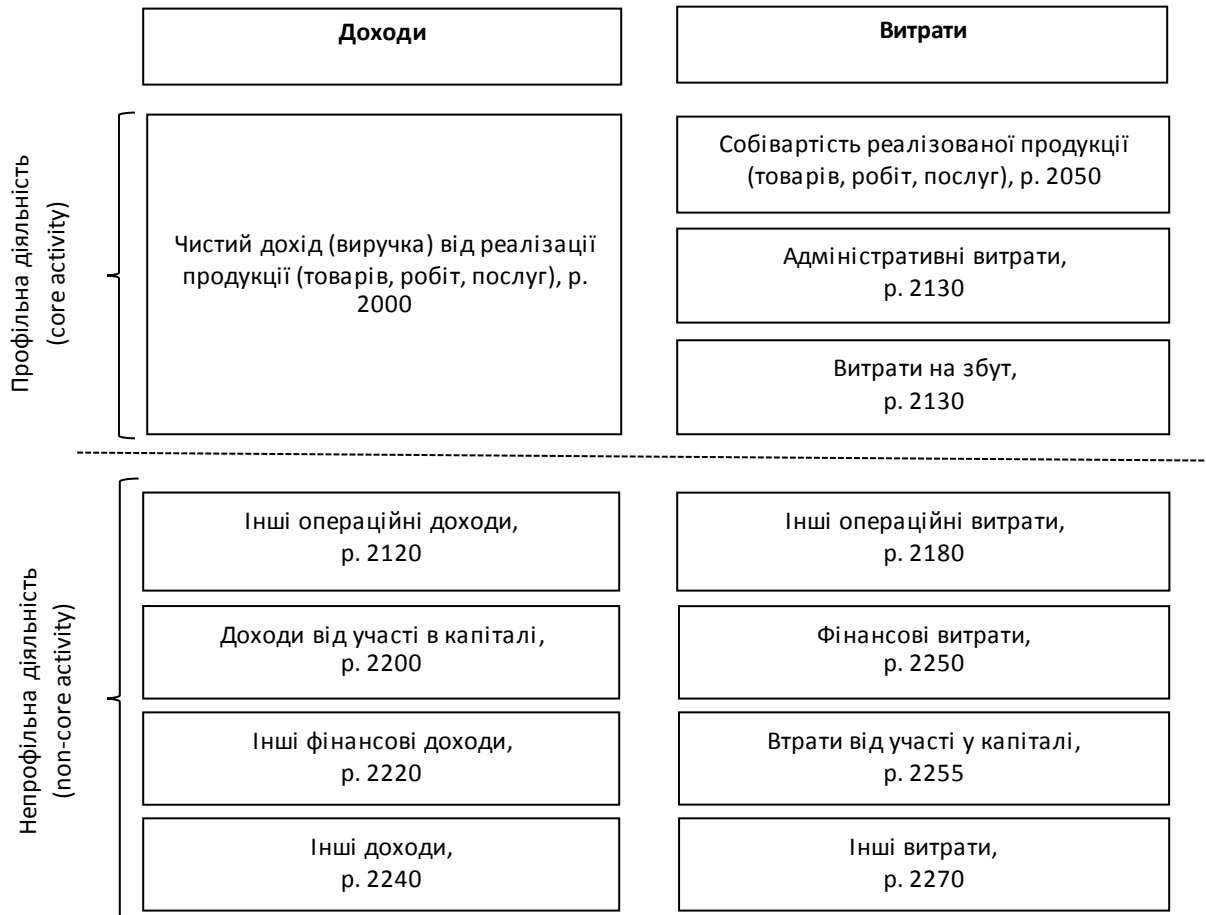

Рис. 2. Фінансові ефекти діяльності виробничо-комерційного підприємства¹

¹ На рисунку наведені посилання на рядки звіту про фінансові результати, складеного за національними стандартами бухгалтерського обліку.

1. Питомі витрати на 1 грн. чистого доходу – як показник витратності профільної діяльності:

$$ПВ_{дч} = \frac{Вч}{В_{пд}} \quad (1)$$

, де $V_{ч}$ – обсяг чистої виручки від реалізації продукції (товарів робіт послуг); $V_{пд}$ – витрати профільної діяльності підприємства як сума собівартості реалізованої продукції (товарів робіт послуг), адміністративних витрат та витрат на збут.

2. Питомі витрати на 1 грн. сукупного доходу – як вимірник витратності усієї діяльності підприємства:

$$ПВ_{дс} = \frac{Дс}{Вс} \quad (2)$$

, де $D_{с}$ – обсяг сукупних доходів від профільної та непрофільної діяльності як сума чистої виручки від реалізації продукції (товарів робіт послуг), інших операційних доходів, доходів від участі у капіталі, інших фінансових доходів та інших доходів підприємства; $V_{с}$ – сукупні витрати від профільної та непрофільної діяльності підприємства як сума

собівартості реалізованої продукції (товарів робіт послуг), адміністративних витрат, витрат на збут, інших операційних витрат, фінансових витрат, втрат від участі у капіталі та інших витрат підприємства.

Подані показники питомих витрат, на нашу думку, є важливими індикаторами рівня витратності діяльності та ефективності управління. Їхні значення мають становити $ПВ_{дч(дс)} \leq 1$ та мати низхідну тенденцію.

Важливим індикатором витратності функціонування виступає критичний обсяг виробництва і реалізації продукції який є відправною точкою у плануванні масштабів діяльності підприємства. Такий обсяг, як відомо, обчислюють у натуральних та вартісних показниках та доповнюють коефіцієнтом безпеки виробництва, який характеризує безпечність профільної діяльності та віддаленість від зони збитків.

Необхідним аспектом комплексного аналізу витратності функціонування виступає оцінювання рівня споживання ресурсів. Раціональне використання належної якості факторів

виробництва є передумовою ефективної діяльності підприємства, адже забезпечує йому випуск конкурентоспроможної продукції, продаж якої дозволяє розраховувати на одержання високих фінансових результатів. На даному етапі діагностики слід дослідити рівень споживання таких ресурсів, як основні засоби, оборотні кошти, персонал у розрахунку на 1 гривню чистої виручки

компанії. У випадку ж значного рівня диверсифікації джерел доходів підприємства у розрізі видів діяльності (суттєвого внеску іншої операційної, фінансової та іншої діяльності) обчислення ресурсоспоживання доцільно здійснювати вже на 1 грн. сукупних доходів. Можна запропонувати наступну сукупність індикаторів ресурсоспоживання:

Таблиця 3. Показники рівня споживання ресурсів та порядок їх обчислення

Назва показника	Формула обчислення показника
1. Фондомісткість	$FM = \frac{OсЗ_{ср}}{B_ч},$ де $OсЗ_{ср}$ – середньорічний обсяг основних засобів; $B_ч$ – обсяг чистої виручки від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)
2. Коефіцієнт завантаження оборотних активів	$KЗ_{обА} = \frac{ОбА_{ср}}{B_ч},$ де $ОбА_{ср}$ – середньорічний обсяг оборотних активів
3. Зарплатомісткість	$ЗМ = \frac{Фоп}{B_ч},$ де $Фоп$ – річний обсяг фонду оплати праці

У ресурсовитратних виробництвах доцільним є обчислення матеріаломісткості та енергомісткості. Ці показники можна розраховувати як по підприємству у цілому, так і за окремими виробами. Матеріаломісткість обчислюється як відношення вартості застосованих матеріальних ресурсів (сировини, основних і допоміжних матеріалів, покупних напівфабрикатів, паливно-мастильних матеріалів, різноманітних видів енергії) до собівартості або обсягу виробництва продукції. Енергомісткість характеризує витрати паливно-енергетичних ресурсів та розраховується як співвідношення вартості спожитих палива, енергії (електричної, теплової), пари та собівартості продукції (вартості товарної продукції).

Фундаментальним показником, що відображає витратність залучення фінансових ресурсів з різних джерел, виступає середньозважена вартість капіталу (WACC від англ. weighted average cost of capital). Розрахунок цього індикатора, необхідність якого уникають у своїх методиках багато вітчизняних учених, має велике практичне значення для оцінюваної компанії, адже:

- WACC є вимогою до мінімальної прибутковості його профільної діяльності.
- Показник вартості капіталу використовується як критерій (дисконтна ставка) у процесі ідентифікації економічної доцільності окремих проєктів реального та фінансового інвестування, а також отримання активів у лізинг.
- Рівень вартості капіталу підприємства є основним фактором і параметром розрахунку його ринкової ціни.

Розрахунок середньозваженої вартості капіталу підприємства слід здійснювати за загальною

технологією, широко висвітленою у навчальних та наукових джерелах з врахуванням податкового та емісійного (витрат залучення) коректорів. Враховуючи, що при обслуговуванні отриманих кредитних ресурсів у вітчизняного підприємства-позичальника, як правило, виникають й супутні платежі (різноманітні страховки та комісії на користь фінансової установи), для обчислення вартості кредитних ресурсів слід застосовувати рекомендації Національної комісії, що здійснює регулювання у сфері ринків фінансових послуг [1]. Розрахунок реальної вартості конкретного джерела передбачає наступні послідовні дії:

1. Ідентифікацію графіка платежів з обслуговування кредитних коштів.
2. Формування необхідного для табличного редактора Excel інформаційного масиву з деталізацією за часом притоків та відтоків коштів за кредитною операцією.
3. Розрахунок реальної вартості кредиту за допомогою функції ЧИСТВНДОХ (XIRR у англійській та українській версіях Microsoft Office) редактора Microsoft Excel. Вказана функція підбирає точну ставку дисконтування платежів позичальника на користь кредитора з урахуванням календарного графіку їх здійснення, підсумковий результат теперішньої вартості яких дорівнюватиме чистій сумі отриманого кредиту.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Аналіз витратності діяльності є невід'ємним елементом комплексної бізнес-діагностики підприємства. Запропоновані у статті аспекти дослідження та сукупність індикаторів дозволяють аналітику сформулювати адекватне уявлення про

ефективність управління витратами на цільовому підприємстві та бути основою для формування його системи КРІ. Представлена методика рекомендується до застосування промисловими, торговельними, сільськогосподарськими, транспортними, підприємствами сфер інформації та

телекомунікацій, професійної, наукової та технічної та більшості інших видів діяльності. Водночас для суб'єктів господарювання, що представляють такі сфери економіки як фінансова і страхова діяльність, зважаючи на специфіку їх функціонування, мають використовуватися інші підходи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Розпорядження Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг від 20.07.2017 р. № 3238. Про затвердження Методики розрахунку загальної вартості кредиту для споживача, реальної річної процентної ставки за договором про споживчий кредит.
2. Оченаш В. А. Оцінка ефективності витрат на виробництво окремих видів продукції на сільськогосподарських підприємствах України. *Ефективна економіка*. № 11. 2013. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2514>.
3. Загородній А. Г., Ясінська А. І. Оцінювання ефективності управління витратами машинобудівного підприємства на засадах системного підходу. *Вісник національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Логістика. 2008. № 623. С. 332-337. URL: http://vlp.com.ua/files/47_0.pdf.
4. Колесник В. М., Савченко Т. В. Методика оцінки ефективності управління витратами феросплавних підприємств. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки*. Випуск 8. Частина 4. 2014. С. 66-70. URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_08/178.pdf.
5. Піскунова Н. В., Федорець М. Г., Піскунова К. С. Аналіз витрат виробництва як важлива ланка ефективного управління промислового підприємства. *Економічний аналіз*. 2013, Том 13. С. 357-364.
6. Скиданенко А. Ю. Діагностика витрат виробництва аграрних підприємств. *Ринкова трансформація національної економіки: досягнення теорії та проблеми практики*. URL: <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/3.2/133.pdf>.

REFERENCES

1. Rozporiadzhennia Natsionalnoi komisii, shchozdiisniuiе derzhavne rehuliuвання u sferi rynkiv finansovykh posluh vid 20.07.2017 r. # 3238. Pro zatverdzhennia Metodyky rozrakhunku zahalnoi vartosti kredytu dlia spozhyvacha, realnoi richnoi protsentnoi stavky za dohovорom prospozhyvchiy kredyt. [in Ukrainian].
2. Ochenash, V. A. (2013). Otsinka efektyvnosti vytrat na vyrobnytstvo okremykh vydiv produktsii na silskohospodarskykh pidpriemstvakh Ukrainy. *Efektyvna ekonomika*, 11. Retrieved from: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2514>. [in Ukrainian].
3. Zahorodnii, A. H., & Yasinska, A. I. (2008). Otsiniuvannia efektyvnosti upravlinnia vytratamy mashynobudivnoho pidpriemstva na zasadakh systemnoho pidkrodu. *Visnyk natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnikha»*. Serii: *Lohistyka*, 623, 332-337. Retrieved from: http://vlp.com.ua/files/47_0.pdf. [in Ukrainian].
4. Kolesnyk, V. M., & Savchenko, T. V. (2014). Metodyka otsinky efektyvnosti upravlinnia vytratamy ferosplavnykh pidpriemstv. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Serii Ekonomichni nauky*. 8(4), 66-70. Retrieved from: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_08/178.pdf. [in Ukrainian].
5. Piskunova, N. V., Fedorets, M. H., & Piskunova, K. S. (2013). Analiz vytrat vyrobnytstva yak vazhlyva lanka efektyvnoho upravlinnia promyslovoho pidpriemstva. *Ekonomichnyi analiz*, 13, 357-364. [in Ukrainian].
6. Skydanenko, A. Yu. Diahnostyka vytrat vyrobnytstva ahrarnykh pidpriemstv. *Rynkova transformatsiia natsionalnoi ekonomiky: dosiahnennia teorii ta problemy praktyky*. URL: <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/3.2/133.pdf>. [in Ukrainian].